

واکاوی مؤلفه‌های ساختاری تعاملات اجتماعی در فضاهای اجتماع پذیر (خیابان ستارخان؛ فلکه اول تا فلکه دوم صادقیه)

حسین قدس*، محمدرضا بمانیان**، حسین مرادی‌نسب***

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۲/۳۰ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱/۲۵

چکیده

در عصر حاضر به دلیل ماشینی شدن امور شاهد کاهش تعاملات اجتماعی شهروندان هستیم. عدم توجه به نیازهای روانشناسانه، کاهش روابط اجتماعی، کم‌رنگ شدن قرارگاه‌های رفتاری، کاهش گره‌های جمعیتی پویا و سرزنده، کاهش حس تعلق و دلبستگی مکانی جمعی و تغییر مفهوم پیاده‌راه‌ها نسبت به گذشته از آثار کاهش تعاملات اجتماعی است. در این بین هنوز گذرهایی دیده می‌شوند که به دلیل وجود کاربری‌های متنوع و به هم پیوسته به جذب جمعیت پرداخته و با خلق مسیرهای پرتردد انسانی محملی برای تعاملات اجتماعی به وجود می‌آورند. خیابان ستارخان از فلکه اول تا فلکه دوم صادقیه با توجه به تراکم فضاهای متنوع به خصوص فضاهای تجاری و میزان بالای عبور و مرور روزانه شهروندان از هر طیف و فرهنگی به صورت پیاده و برخوردار از پتانسیل بالا به دلیل حضور جمعیت جهت برقراری تعاملات اجتماعی، به عنوان مورد پژوهشی انتخاب شده است. روش تحقیق از نوع کمی و با رویکرد توصیفی-تحلیلی است و از تکمیل ۲۰۰ پرسشنامه بهره گرفته شده است. در ابتدا در بخش مبانی نظری به تعریف مفاهیم مربوطه پرداخته و سپس با تکمیل پرسشنامه توسط شهروندان نتایج توسط نرم‌افزار SPSS تحلیل می‌شوند. یافته‌ها نشان می‌دهند که در این مسیر اجتماع‌پذیر، تعاملات و رفتارهای اجتماعی به نسبت متوسط در میان شهروندان مشاهده می‌شود؛ ولی وجود کاربری‌های متنوع همچون فضاهای تجاری به جذب جمعیت و افزایش ناخودآگاه سرزندگی و تعاملات اجتماعی پرداخته است.

واژه‌های کلیدی: تعاملات اجتماعی، کیفیات اجتماعی، مکان-رفتار، فضاهای جمعی، سرزندگی.

* دانشجوی دکتری معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد سمنان، سمنان، ایران.

** استاد معماری دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

*** استادیار معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد سمنان، سمنان، ایران.

h.ghods@yahoo.com

bemanian@modares.ac.ir

moradinasab_h@yahoo.com

مقدمه و بیان مسئله

کم‌رنگ شدن فضاهای اجتماع‌پذیر به فقدان هویت جمعی در مکان-رفتارها، کم‌رنگ شدن گفتگوهای رو در رو (رحیمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۹۵)، کاهش نشاط اجتماعی، تبدیل مفهوم پیاده‌راه‌ها به مسیرهای عبور و مرور و کاهش امنیت و کیفیات اجتماعی در قرارگاه‌های رفتاری منجر شده است. تحلیل فضاهای عمومی، مشارکت اجتماعی، انسجام و اعتماد اجتماعی از جمله مطالعاتی هستند که همگی به کاهش کیفیات اجتماعی میان شهروندان اعتقاد دارند. فضاهای عمومی یک عامل اصلی برای سلامت روحی و روانی یک جامعه پایدار هستند (مدنی‌پور، ۱۳۸۹: ۲۴۷) و از هم‌گسیختگی پیوندهای اجتماعی جلوگیری می‌کنند. لنگ معتقد است در فضاهای عمومی که ملاقات شهروندان صورت می‌گیرد امکان حیات و شکل‌گیری هویت جمعی وجود دارد (لنگ، ۱۳۸۱). اجتماع‌پذیری فضاهای عمومی با هم‌نشینی مناسب مؤلفه‌های کالبدی معماری و حوزه‌های فعالیتی مردم حاصل می‌شود (محمدی و آیت‌اللهی، ۱۳۹۴: ۹۰).

ولی متأسفانه هم‌اکنون تعداد این فضاها هم از نظر کمی و هم کیفی به حداقل رسیده است. در گذشته فضاهای جمعی مکان‌هایی به یادماندنی و خاطره‌ساز را برای افراد حاضر فراهم می‌ساختند. فضاهایی که با تجمیع فعالیت‌های متنوع همچون راسته‌های تجاری و ایجاد دسترسی مناسب میان آن‌ها نه تنها پاسخگوی نیازهای مادی مردم بودند بلکه به دلیل ظرفیت بالای گرد هم آوردن افراد به قرارگاه‌های رفتاری خوانا مبدل شده بودند. در شرایط ناپس‌مان‌آمیزی که با کمبود فضاهای اجتماع‌پذیر روبرو هستیم هنوز گذرهایی را می‌توان دید که مردم به صورت ناخودآگاه در آن به تعاملات اجتماعی پرداخته و از آن قرارگاه‌های رفتاری به نیکی یاد می‌کنند. این‌گونه فضاها با ایجاد حس تعلق جمعی به خصوص در راسته‌گذرهای تجاری همانند راسته بازارهای سنتی در ایجاد و افزایش احساسات خوشایند، افزایش پیوندهای اجتماعی، افزایش احساس امنیت در مسیر و در نهایت افزایش کیفیات اجتماعی تأثیرگذار هستند.

افزایش کیفیات اجتماعی در یک مکان-رفتار وابستگی به آن قرارگاه رفتاری را افزایش می‌دهد (تبریزی و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۵۹). بحث امنیت نیز در فضاهای عمومی به خصوص پیاده‌راه‌ها به دلیل فراهم‌سازی یک محیط ایمن برای افراد حاضر بسیار حائز اهمیت است. امروزه در صورت تأمین امنیت در فضاهای عمومی می‌توان انتظار حضور و مشارکت اجتماعی شهروندان در این فضاها را داشت (سیف‌اللهی، ۱۳۹۲). در این پژوهش خیابان ستارخان از فلکه اول تا فلکه دوم صادقیه به دلیل تراکم فضاهای متنوع به خصوص تجاری، میزان بالای عبور و مرور روزانه شهروندان از هر طیف و فرهنگی به صورت پیاده و ماشینی در این مسیر و برخورداری از پتانسیل بالا به دلیل حضور جمعیت جهت برقراری تعاملات اجتماعی به عنوان مورد پژوهشی انتخاب شده است.

فرضیه پژوهش عبارت است از: پارامترهای «فعالیت و دسترسی»، «امنیت»، «قرارگاه رفتاری (مکان-رفتار)» و «کیفیات اجتماعی» به عنوان مؤلفه‌های ساختاری تعاملات اجتماعی مشخص شده‌اند. همچنین فرض می‌شود بی‌توجهی به تأثیر مؤلفه‌های تعاملات اجتماعی در فرآیند طراحی کاهش سطح روابط اجتماعی میان شهروندان را به همراه دارد. برای اثبات فرضیه به دلیل وجود پارامترهای متنوع و مداخله‌گر در تعاملات اجتماعی از میان دو روش کلی تحقیق در موضوعات علوم اجتماعی و روان‌شناسی که شامل «آزمون فرضیه» و «اکتشافی» است، روش «آزمون فرضیه» (روش میدانی، نظرسنجی، تکمیل پرسشنامه، استنباط‌های همبستگی میان عوامل تأثیرگذار) انتخاب می‌شود. سؤالات پژوهش نیز از قرار زیر است:

- مؤلفه‌های ساختاری تعاملات اجتماعی شامل چه مواردی هستند؟

- وضعیت مؤلفه‌های ساختاری تعاملات اجتماعی در یک مسیر اجتماعی و راهکارهای تقویت آن (در خیابان ستارخان؛ فلکه اول تا فلکه دوم صادقیه) چگونه است؟

پیشینه تحقیق

در جدول ۱ نتایج تحقیقات برخی محققان در رابطه با مؤلفه‌های تعاملات اجتماعی نمایان است.

جدول ۱- دسته‌بندی نتایج تحقیقات برخی محققین در رابطه با تعاملات اجتماعی نسبت به

مؤلفه‌های پژوهش

مؤلفه‌های پژوهش	نویسندگان	توضیحات
فعالیت‌ها و دسترسی	(فرازمند و صبحی‌زاده، ۱۳۹۲: ۲۹)	حضور شهروندان برای فعالیت‌های خود در شهر از عوامل پایداری اجتماعی است.
	(قره‌بگلو و همکاران، ۱۳۹۵: ۱)	تنوع در فعالیت‌ها برای گذران امور اجباری، اختیاری و اجتماعی شهروندان ضروری است.
	(موسوی و زاهدیان، ۱۳۹۲: ۱۴۵)	مؤلفه‌های نفوذپذیری، دسترسی راحت، حرکت آرام و ترافیک در نحوه رفتارهای اجتماعی تأثیرگذار هستند.
قرارگاه‌های رفتاری (مکان-رفتار)	(قنبران و جعفری، ۱۳۹۳: ۵۷)	مؤلفه‌های قلمرو، ازدحام، خلوت و حس تعلق از فاکتورهای مؤثر بر مکان-رفتارها هستند.
	(موسوی و زاهدیان، ۱۳۹۲: ۱۴۵)	پیاده‌گذرها از مهم‌ترین قرارگاه‌های رفتاری هستند که زمینه‌ساز بروز تعاملات اجتماعی می‌باشند.
	(تبریزی و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۵۷)	ایجاد مکان-رفتارهای عمومی و نیمه عمومی در پاسخگویی به نیازهای اجتماعی مفید است.
امنیت	(مظلوم و اسماعیلی، ۱۳۸۹: ۲۲۵)	آرامش ذهنی-روانی افراد از این‌که چه مقدار در برابر مزاحمت‌ها و خطرات احتمالی ایمن هستند، معنای مفهوم امنیت است.
	(الماسی، ۱۳۹۵: ۱۲۲)	افزایش مشارکت‌های اجتماعی احساس امنیت را افزایش می‌دهد.
	(حمیدی و همکاران، ۱۳۹۴: ۳۳۸)	نورپردازی صحیح فضاهای شهری در ایجاد امنیت در زندگی شبانه‌روزی حائز اهمیت است.
کیفیات اجتماعی	(قلمبردزفولی و نقی‌زاده، ۱۳۹۳: ۲۲)	تداوم حضور، خوانایی، حس تعلق، منظر شهری و گفتگومحوری به افزایش کیفیات اجتماعی می‌انجامد.
	(فرازمند و صبحی‌زاده، ۱۳۹۲: ۳۰)	وجود حس سرزندگی در جامعه از عوامل مهم در افزایش تعاملات و کیفیات اجتماعی است.
	(خطیبی، ۱۳۹۶: ۱۲۸)	هر مقدار تعاملات اجتماعی افزایش یابد میزان نشاط فردی و جمعی نیز در سطح جامعه افزایش می‌یابد.

روش تحقیق

نوع و ماهیت پژوهش پیش روی کمی بوده و هدف آن بررسی مؤلفه‌های تأثیرگذار در افزایش تعاملات اجتماعی میان شهروندان است. روش تحقیق در بخش مبانی نظری، توصیفی-تحلیلی است و نحوه اجرا تحلیلی-میدانی است که از طریق حضور فیزیکی و مطالعات میدانی در سایت انتخابی صورت می‌پذیرد. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه محقق‌ساخته از نوع بسته و مصاحبه با افراد مطلع در سایت می‌باشد. روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی ساده است؛ به این صورت که به منظور بررسی مؤلفه‌های تأثیرگذار در بروز تعاملات اجتماعی از پرسشنامه در قالب مقیاس‌دهی لیکرت (پنج درجه‌ای از خیلی خوب تا خیلی ضعیف) بهره گرفته شده است. پرسشنامه تدوین شده با ۳۱ گویه در قالب چهار بخش فعالیت و دسترسی، امنیت، قرارگاه رفتاری (مکان-رفتار) و کیفیات اجتماعی-که از نگاه نگارندگان و مطالعات انجام شده چهار مؤلفه اصلی بروز تعاملات اجتماعی هستند- بین ۲۰۰ نفر از شهروندان حاضر در خیابان ستارخان از فلکه اول تا فلکه دوم صادقیه-که از طریق فرمول کوکران مشخص شده است- به طور تصادفی پخش و تکمیل شده است. تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه‌ها در نرم افزار SPSS با سطح اطمینان ۹۵ درصد در سطح خطای ۵ درصد انجام شده است تا میزان تأثیربخشی مؤلفه‌ها در ایجاد و پایداری روابط اجتماعی با توجه به مؤلفه‌ها مشخص شود. به منظور مقیاس‌دهی عددی به پنج‌درجه موجود در پرسشنامه اعداد ۱ تا ۵ پاسخ‌های کیفی را کمی نموده تا معیاری برای سنجش داده‌ها باشد. در جدول (۲) ساختار پژوهش آورده شده است.

مبانی نظری

چارچوب نظری این پژوهش بر اساس نظریه جیکوبز است. جین جیکوبز توجه به وجود ساماندهی و نظم، ریتم، تمرکز و انعطاف‌پذیری در محیط‌های شهری را پیش‌نیاز

شکل‌گیری روابط اجتماعی، پویایی و سرزندگی مراکز پرتراکم عمومی در اثر ایجاد فضاهای فعال و پرتحرک قلمداد می‌کند (خادمی و همکاران، ۱۳۸۹، ۴۲). از نظر جیکوبز وجود تنوع در کاربری‌های یک مرکز شهری (خیابان) بار فرهنگی-اجتماعی آن را افزایش داده و مراکز شهری پرمعنا را به همراه دارد (پاپلی یزدی، ۱۳۸۲، ۱۰۹-۱۱۰). در جدول ۳ مؤلفه‌های نظریه جیکوبز در قالب چهار مؤلفه اصلی پژوهش آورده شده است. چارچوب نظری این پژوهش را می‌توان جذب افراد به مکان-رفتارهایی با فعالیت‌های مشخص به ویژه گذرهای تجاری دانست که در این قرارگاه‌های رفتاری-با وجود امنیت- به ارتباط با یکدیگر پرداخته و میزان تعاملات و کیفیات اجتماعی را افزایش می‌دهند. در این راستا مفاهیمی همچون تعاملات اجتماعی مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول ۲- ساختار پژوهش

بیان مسئله		
پرسش‌های تحقیق	فرضیه‌ها	
ساختار نظری تحقیق؛ پیشینه پژوهش؛ نظریه جین جیکوبز		
مؤلفه‌های تعاملات اجتماعی		تعاملات اجتماعی
کیفیات اجتماعی	قرارگاه رفتاری (مکان-رفتار)	امنیت
فعالیت و دسترسی		
بررسی مؤلفه‌های تعاملات اجتماعی در محدوده انتخابی		
نقش راسته‌های تجاری در افزایش تعاملات اجتماعی		معرفی محدوده مطالعاتی
تحلیل داده‌ها در نرم افزار SPSS		تکمیل پرسشنامه توسط شهروندان
راهکارها و پیشنهادات	نقاط ضعف	تحلیل نتایج حاصل از نرم افزار SPSS

جدول ۳- مؤلفه‌های نظریه جیکوبز

مؤلفه‌های نظریه جیکوبز در راستای افزایش تعاملات اجتماعی در محیط کالبدی عمومی	دسته‌بندی مؤلفه‌های جیکوبز در قالب چهار مؤلفه اصلی پژوهش
تنوع کاربری‌های موجود	فعالیت‌ها
تفکیک فضاهای عمومی از خصوصی	
وجود فضاهای تجاری و فروشگاه‌های	
ایجاد فضاهای عمومی-جمعی بانشاط	قرارگاه‌های رفتاری (مکان-رفتار)
تأکید بر کیفیت فضاهای عمومی (خیابان، پیاده‌رو)	
نظارت و کنترل بر فضاهای عمومی	
حضور عابر در پیاده‌رو؛ پیاده‌رو عامل تقویت تعاملات اجتماعی	
ایجاد امنیت محیطی-شخصی در محیط (پیاده‌روها و قرارگاه‌های رفتاری)	امنیت
وجود حس امنیت و اطمینان در طراحی محیط‌های سرزنده	کیفیات اجتماعی
شکل‌گیری و بهبود روابط اجتماعی	
پویایی-سرزندگی-حس نشاط-حس تعلق	
تداوم حضور-جذب جمعیت	
افزایش خوانایی و بهبود منظر شهری (نمای اصلی بناها رو به خیابان باشد)	

تعاملات اجتماعی

واژه تعامل در لغت‌نامه دهخدا به معنای «داد و ستد کردن با یکدیگر» است. در شرایط کنونی تعاملات اجتماعی و احساس جمعی در اجتماع‌های محلی و وابستگی‌های حسی به یک مکان در حال ناپدید شدن است (Huffman, 2006). تقویت تعاملات که در اثر تحرکات اجتماعی در فضاهای جمعی حاصل می‌شود امکان برخورد‌های اجتماعی را در مقرهای رفتاری افزایش داده و به تقویت وجوه اجتماعی-فرهنگی ساختار شهری کمک شایانی می‌نماید. الکساندر رابطه متقابل اجتماعی برای

پاسخ به نیازهای انسان در راستای پیوندجویی و احساس تعلق به مکان را یک ضرورت می‌داند (الکساندر، ۱۳۸۷). وی ملاقات‌های گاه به گاه و غیر رسمی را زمینه‌ساز توسعه دوستی‌ها و روابط روزمره مردم می‌داند (تبریزی و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۵۸). گیل معتقد است فعالیت‌های اجتماعی خود به خود به دلیل حضور و تحرکات اجتماعی شهروندان در مکان‌ها حاصل می‌شود؛ همچنین وی تأمین فضا (مقر رفتاری) برای انجام فعالیت‌های روزانه مثل پیاده‌روی، راه رفتن و نشستن را زمینه مناسب برای بروز فعالیت‌ها و تعاملات اجتماعی می‌داند (Gehl, 1987). در نتیجه می‌توان اذعان داشت «گردهمایی طبقات مختلف مردم در یک بستر فعالیتی مناسب، در ایجاد تعاملات اجتماعی-فرهنگی و تعدیل جامعه مفید است» (فربد، ۱۳۸۶).

مؤلفه‌های تعاملات اجتماعی

عوامل و متغیرهای بسیاری را می‌توان در ساختار تعاملات اجتماعی نام برد. عواملی که هر یک از آن‌ها به تنهایی می‌توانند تأثیر زیادی در شکل‌گیری هویت اجتماعی و ساختار ارتباطی شهروندان در بسترهای اجتماعی داشته باشند. متجلی ساختن تمام این عوامل در قالب طراحی، بهسازی یا نوسازی یک بستر شهری-محلّه‌ای به خلق فضاهایی می‌انجامد که نقش مهمی در شکل‌دهی به تصورات و نقشه‌های شناختی مخاطبان ایفا می‌کند. نگارندگان پس از مطالعه و تحلیل مطالب مرتبط، پارامترهای «فعالیت و دسترسی»، «امنیت»، «قرارگاه رفتاری (مکان-رفتار)» و «کیفیات اجتماعی» را به عنوان مؤلفه‌های اصلی بروز و شکل‌دهی تعاملات اجتماعی مثبت در محیط‌های شهری-محلّه‌ای معرفی می‌کنند (جدول ۴). لازم به ذکر است که مؤلفه‌های تعاملات اجتماعی که توسط نگارندگان تدوین شده‌اند با اقتباس از نظریه جیکوبز و موارد مطرح شده در بخش پیشینه تحقیق انتخاب شده‌اند تا بتوانند پوشش کاملی در بحث بررسی تعاملات اجتماعی در فضاهای اجتماع‌پذیر داشته باشند.

جدول ۴- مؤلفه‌های تعاملات اجتماعی

تعاملات اجتماعی
فعالیت و دسترسی
امنیت
قرارگاه رفتاری (مکان-رفتار)
کیفیات اجتماعی

شناخت و تحلیل محدوده مورد مطالعه

خیابان ستارخان به عنوان یک مسیر تجاری-خدماتی در میان شهروندان تهرانی شهرت داشته و همواره تصویری نیکو از خود در ذهن مردم به جای گذاشته است. این خیابان با دارا بودن کاربری‌های متنوع در فازهای تجاری، خدماتی، تفریحی و اداری توانسته است در تأمین نیازهای روزمره اهالی محله صادقیه - و سایر محله‌های همجوار خود - و حتی بخش‌های فرامنطقه‌ای با توجه به دسترسی‌های به نسبت مناسب از سایر نقاط شهر نقش بسزایی ایفا کند. حضور پیوسته مردم در این خیابان (هم از لحاظ انسانی و هم ماشینی) و همچنین تردد بالای شهروندان در پیاده‌روهای دو طرف آن به پویایی این مسیر منجر شده و همین امر دلیل انتخاب این محدوده - از فلکه اول صادقیه تا فلکه دوم - به عنوان نمونه مطالعاتی است. در شکل ۱ کاربری فضاها و درصد فراوانی آن‌ها در محدوده مطالعاتی قابل مشاهده است. حدود ۷۶ درصد از کاربری‌ها را فضاهای تجاری-خدماتی (به غیر از بانک‌ها) تشکیل داده‌اند که این امر حاکی از وجود لبه‌ها و جداره‌های تجاری به نسبت پیوسته در دو سمت خیابان ستارخان است.

شکل ۱- کاربری‌های محدوده مطالعاتی و درصد فراوانی آن‌ها

نقش کاربری‌ها به خصوص فضاهای تجاری در شکل‌گیری چهار مؤلفه اصلی

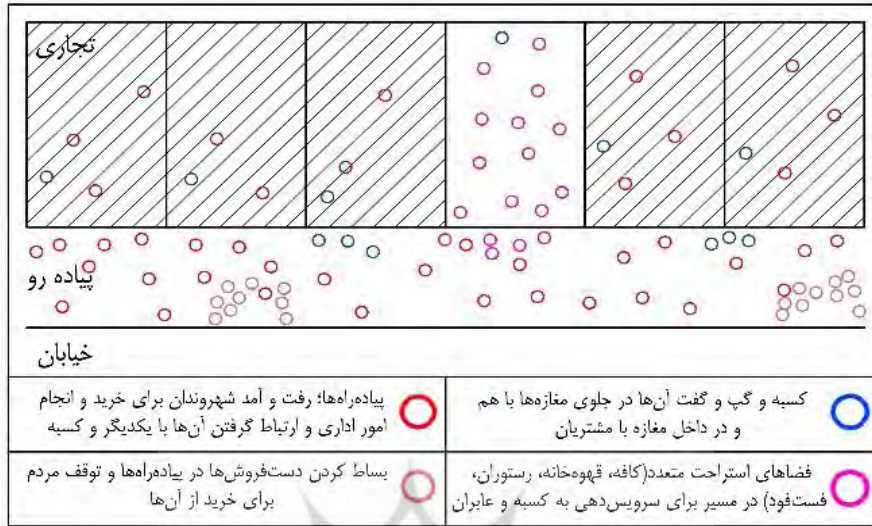
تعاملات اجتماعی

وجود برخی گذرهای تجاری همچون خیابان ستارخان که در طول زمان تکامل یافته و هویتی اجتماع‌پذیر دارند نقش بسزایی در بروز تعاملات اجتماعی میان شهروندان دارا می‌باشند. این گونه مسیرها با گرد هم آوردن فعالیت‌ها و مکان-رفتارهای اقتصادی-تجاری به صورت متمرکز یا پراکنده در جهت پاسخگویی به نیازهای روزانه شهروندان مشغول به فعالیت هستند. فراهم آوردن مکان - رفتارهایی امن در پیاده‌راه‌ها و ایجاد فضاهای مکث، استراحت و سرویس‌دهی در این فضاها از

ویژگی‌های بارز این‌گونه مسیرها است که به صورت پایدار کیفیات اجتماعی از جمله سرزندگی و نشاط اجتماعی را در سطح بالایی ارتقاء می‌بخشند.

وجود جداره‌های زنده تجاری از یک سو به شکل‌گیری تصورات ذهنی مثبت در ذهن مخاطبان انجامیده و از سوی دیگر به افزایش جمعیت و در نتیجه افزایش امنیت اجتماعی منجر خواهد شد. افزایش امنیت در طول شب و روز یکی از دلایل اصلی جمعیت‌پذیری، انسجام اجتماعی و تداوم حضور در این‌گونه گذرهای تجاری است. البته باید اذعان داشت که به دلیل فقدان یک الگوی طراحی مشترک در جداره‌های مکان-رفتارها امتیاز آن‌ها از نظر خوانایی، کیفیت بصری و نورپردازی شب بسیار ضعیف است. هر یک از بناها با یک چهره مختص به خود خودنمایی کرده و یک هویت بصری مشترک در این مسیرها وجود ندارد.

قرارگاه‌های رفتاری ناشی از دلایل فعالیتی-عملکردی در این مسیرها را می‌توان به حالت‌های «کسبه و گپ و گفت آن‌ها در جلوی مغازه‌ها»، «برقراری ارتباط گفتاری و چهره به چهره در داخل فضاهای تجاری بین مغازه‌دار و مشتریان»، «فضاهای استراحت متعدد (کافه، قهوه‌خانه، رستوران و فست‌فود) در مسیر برای سرویس‌دهی به کسبه و عابران»، «پیاده‌راه‌ها؛ رفت و آمد شهروندان برای خرید و انجام امور اداری و ارتباط گرفتن آن‌ها با یکدیگر» و «بساط کردن دست‌فروش‌ها در پیاده‌راه‌ها و توقف مردم برای خرید» دسته‌بندی کرد (شکل ۲). عوامل یاد شده به ایجاد مکان-رفتارها منجر شده و به غنای کیفیات اجتماعی در بستری امن منجر می‌شود.

شکل ۲- گره‌های جمعی حاصل از دلایل فعالیتی-عملکردی

بررسی و تحلیل مؤلفه‌های بروز تعاملات اجتماعی در خیابان ستارخان

- ارزیابی نظر شهروندان درباره مؤلفه «فعالیت و دسترسی»:

از نگاه یان‌گل فعالیت‌ها در یک محمل اجتماعی در سه بخش اجباری، اختیاری و اجتماعی طبقه‌بندی می‌شوند. در جدول ۵ این طبقه‌بندی در خیابان ستارخان قابل مشاهده است (یان‌گل، ۱۹۸۷).

جدول ۵- طبقه‌بندی فعالیت‌های یان‌گل در محدوده مطالعاتی

فعالیت	مکان-رفتارها
اجباری	کسبه و پرسنل مغازه‌ها و کاربری‌های تجاری، کارمندان فضاهای اداری-خدماتی (خصوصی، دولتی)، دستفروش‌ها و ...
اختیاری	شهروندان مراجعه به کاربری‌های تجاری و مغازه‌ها برای خرید مراجعه به کاربری‌های اداری-خدماتی برای انجام امور شخصی
اجتماعی	حضور شهروندان در فضاهای جمعی: فلکه اول صادقیه، مسجد امام صادق، بازارهای طلا، کافه‌ها، فست‌فودها، پیاده‌روها

در جدول ۶ نتایج آزمون تی تک درباره سنجش میزان پارامتر «فعالیت و دسترسی» در محدوده مطالعاتی قابل مشاهده است. این آزمون با آلفای کرونباخ ۰/۷۱۶ از پایایی قابل قبولی برخوردار است. نتایج آزمون نیز دارای سطح معناداری معتبری هستند. با توجه به میانگین داده‌ها و همچنین اختلاف میانگین متغیرها، فعالیت در روز بهترین وضعیت را داشته و فعالیت‌های اجتماعی بدترین وضعیت را دارا می‌باشند. متغیر دسترسی مناسب به فعالیت‌ها که رتبه دوم را کسب کرده است عامل مهمی در رونق فعالیت‌های موجود و به تبع آن افزایش تعاملات اجتماعی است. نزدیکی به ایستگاه مترو صادقیه، وجود ایستگاه تاکسی در فلکه دوم، نزدیکی ایستگاه اتوبوس و BRT از پتانسیل‌های جذب جمعیت و دسترسی مناسب به محدوده مطالعاتی و فعالیت‌های موجود در آن می‌باشد. متغیر فعالیت اجتماعی که میانگین کمتر از ۳ را کسب کرده است را می‌توان به دلیل نبود فضاهای جمعی کافی دانست. البته فلکه اول فضای جمعی مناسبی را فراهم آورده است ولی با توجه به مقیاس جمعیتی که روزانه در این مسیر تردد دارند این فضا کافی نیست.

جدول ۶- نتایج آزمون تی تک درباره سنجش وضعیت موجود مؤلفه «فعالیت و دسترسی»

تعداد متغیرها=۸	متغیرها	میانگین	انحراف معیار	مقدار مقایسه=۳		
				اختلاف میانگین	t	درجه آزادی
فعالیت اجتماعی	فعالیت اجتماعی	۲/۷۷	۰/۵۶	-۰/۲۳	-۵/۹۶	۱۹۹
	فعالیت در روز	۳/۹۷	۰/۶۷	۰/۹۷	۲۰/۴۲	۱۹۹
	فعالیت در عصر و شب	۳/۴۷	۰/۷۴	۰/۴۷	۸/۹۵	۱۹۹
آلفای کرونباخ=۰/۷۱۶	ارتباط فعالیت‌ها	۳/۴۱	۰/۷۳	۰/۴۱	۷/۹۳	۱۹۹
	دسترسی به فعالیت‌ها	۳/۷۹	۰/۷۱	۰/۷۹	۱۵/۸۳	۱۹۹
	دعوت‌کنندگی فعالیت‌ها	۳/۳۴	۰/۶۳	۰/۳۴	۷/۵۴	۱۹۹
	تنوع فعالیت‌ها	۳/۳۰	۰/۶۳	۰/۳۰	۶/۷۸	۱۹۹
	پراکنندگی فعالیت‌ها	۲/۹۵	۰/۵۶	-۰/۰۵	-۱/۲۷	۱۹۹

ارزیابی نظر شهروندان درباره مؤلفه «امنیت»

وجود امنیت فردی-جمعی و در نهایت اجتماعی در پیاده‌روها و فضاهای عمومی شهری یکی از اصول اولیه جذب جمعیت پایدار در هر منطقه است. امنیت در محیط‌های عمومی-جمعی از بایدهای کیفیت زندگی و «پیش‌نیازی برای ابقاء و ارتقای رفاه و سلامت مردم است» (بمانیان و همکاران، ۱۳۸۸: ۴۹ و ۵۱). امنیت در روز و به خصوص در شب در پیاده‌روها و کاربری‌های موجود امکان انسجام و بروز تعاملات اجتماعی را در فضاهای جمعی افزایش داده و بستری مناسب جهت داد و ستدهای اجتماعی میان شهروندان ایجاد می‌نماید. طبق جدول ۷ سطح معناداری معتبر بوده و آلفای کرونباخ ۰/۷۲۵ از پایایی این آزمون خبر می‌دهد. با توجه به میانگین و اختلاف میانگین متغیرها، امنیت حاصل از جداره‌های تجاری بهترین وضعیت و نورپردازی در شب بدترین وضعیت را دارد. نورپردازی نامناسب در شب امنیت محیطی را پایین آورده است. نورپردازی مناسب و برنامه‌ریزی شده در مسیرها و فضاهای عمومی در عصر و شب عامل مهمی در ایجاد امنیت محیطی است. روشنایی پیاده‌روها در ساعات تاریکی علاوه بر بحث زیبایی معابر از لحاظ بصری، از دلایل حضور جمعیت به خصوص در راسته‌های تجاری -که نیاز به امنیت اجتماعی بالاتری دارند- می‌باشد. وجود فضاهای تجاری متعدد که رفت و آمد در آن‌ها به نسبت زیاد است توانسته است به عاملی جهت ایجاد امنیت پایدار در فضاهای جمعی-عمومی منجر شود.

جدول ۷- نتایج آزمون تی تک درباره سنجش وضعیت موجود مؤلفه «امنیت»

تعداد متغیرها=۶	متغیرها	میانگین	انحراف معیار	مقدار مقایسه=۳		
				اختلاف میانگین	t	درجه آزادی
سطح معناداری						
آلفای کرونباخ=۰/۷۲۵	امنیت محیطی در روز	۳/۶۳	۰/۶۴	۰/۶۳	۱۳/۸۷	۱۹۹
	امنیت محیطی در شب	۲/۹۰	۰/۷۷	-۰/۱۰	-۱/۷۵	۱۹۹
	امنیت فردی	۲/۹۷	۰/۷۱	-۰/۰۳	-۰/۵۶	۱۹۹
	امنیت جمعی- اجتماعی	۳/۶۶	۰/۷۵	۰/۶۶	۱۲/۲۸	۱۹۹
	نورپردازی در شب	۲/۶۳	۰/۶۸	-۰/۳۷	-۷/۶۷	۱۹۹
	امنیت حاصل از جداره تجاری	۳/۶۵	۰/۶۷	۰/۶۵	۱۳/۷۰	۱۹۹

ارزیابی نظر شهروندان درباره مؤلفه «قرارگاه رفتاری (مکان-رفتار)»

وجود فضاها و مکان‌های عمومی و خصوصی جهت بروز رفتارهای رسمی و غیررسمی شهروندان به شکل‌گیری قرارگاه‌های رفتاری در مقیاس‌های خرد و کلان می‌انجامد. کاربری‌ها، میادین، پیاده‌روها و فضاهای باز و نیمه باز عمومی از جمله مکان-رفتارهایی هستند که در صورت مساعد بودن شرایط می‌توانند به ایجاد قرارگاه‌های رفتاری جهت حضورپذیری، سرزندگی، حس تعلق و بروز تعاملات اجتماعی پایدار میان شهروندان منجر شوند. طبق جدول ۸ آلفای کرونباخ ۰/۷۳۸ است که پایایی آزمون را تأیید می‌کند. همچنین نتایج از سطح معناداری معتبری برخوردار هستند. با توجه به میانگین و اختلاف میانگین متغیر پاسخ‌دهی به نیازهای فردی بهترین وضعیت و متغیرهای فضای سبز، مبلمان شهری و پارکینگ مناسب بدترین وضعیت را دارا می‌باشند. این امر نشان از عدم توجه به کیفیت متغیرهای موجود داشته که به کاهش تعداد و کیفیت مکان‌رفتارهای جمعی اجتماعی می‌انجامد. بالا بودن میانگین متغیر پاسخ‌دهی به نیازهای فردی نیز به این دلیل است که این مسیر به نیازهای فردی

شهروندان (خرید کردن) از قرارگاه‌های تجاری (مغازه و پاساژها) پاسخ مثبت می‌دهد. پایین بودن میانگین کیفیت پیاده‌روها، جداره‌ها و سایر متغیرها به کاهش کیفیت این مکان-رفتار (در محدوده مطالعاتی) انجامیده و در نتیجه -با توجه به میانگین و اختلاف میانگین- از کیفیت یک قرارگاه رفتاری جمعی برخوردار نیست.

جدول ۸- نتایج آزمون تی تک درباره سنجش وضعیت موجود مؤلفه «قرارگاه رفتاری (مکان-رفتار)»

تعداد متغیرها=۸	متغیرها	میانگین	انحراف معیار	مقدار مقایسه=۳		
				اختلاف میانگین	t	درجه آزادی
تعداد و کیفیت فضاهای اجتماعی	تعداد و کیفیت فضاهای اجتماعی	۲/۷۴	۰/۵۴	-۰/۲۶	-۶/۷۸	۱۹۹
	کیفیت پیاده‌روها	۲/۹۱	۰/۶۵	-۰/۰۹	-۲/۰۵	۱۹۹
	پاسخدهی به نیازهای فردی	۳/۴۴	۰/۶۴	۰/۴۴	۹/۷۴	۱۹۹
آلفای کرونباخ=۰/۷۳۸	پاسخدهی به نیازهای جمعی	۲/۸۳	۰/۷۱	-۰/۱۷	-۳/۵۰	۱۹۹
	کیفیت جداره‌ها	۲/۶۱	۰/۵۸	-۰/۳۹	-۹/۷۰	۱۹۹
	کیفیت فضای سبز	۲/۴۸	۰/۵۷	-۰/۵۲	-۱۲/۹۸	۱۹۹
	کیفیت مبلمان شهری	۲/۴۶	۰/۵۳	-۰/۵۴	-۱۴/۴۷	۱۹۹
	پارکینگ مناسب	۲/۴۷	۰/۵۳	-۰/۵۳	-۱۴/۱۵	۱۹۹

ارزیابی نظر شهروندان درباره مؤلفه «کیفیات اجتماعی»

خاصیت تجمع‌پذیری، ماندگاری و تداوم حضور در یک بستر عمومی- شهری نشان از وجود پارامترهای کیفی اجتماعی در سطح بالا در یک محدوده شهری است. افزایش حس تعلق و نشاط اجتماعی در پیاده‌راه‌ها زمانی حاصل می‌شود که افزایش

میزان خوانایی در جداره‌ها و منظر شهری به بهبود تصورات شناختی شهروندان منجر شده و تجربه حضور مجدد در این‌گونه فضاها را به همراه داشته باشد. خلق فضاها و پیاده‌راه‌های گفتگو محور در راسته‌های تجاری که خود دارای پتانسل بالایی جهت جذب جمعیت پایدار هستند می‌تواند گامی بلند در راستای افزایش کیفیات اجتماعی و در نهایت تعاملات اجتماعی باشد. فضاهای تجاری در یک مسیر می‌توانند به تنهایی کیفیات اجتماعی قابل توجهی همچون جمعیت‌پذیری، تداوم حضور، تجربه مجدد، تعامل‌گرایی، نشاط اجتماعی، امنیت و ... را به همراه داشته باشند.

طبق جدول ۹ درباره مؤلفه «کیفیات اجتماعی» آلفای کرونباخ ۰/۸۳۷ بوده که پایایی آزمون را تصدیق می‌کند. در این آزمون متغیر کیفیت سرزندگی بهترین وضعیت و متغیر کیفیت منظر شهری بدترین وضعیت را دارا است. نزدیک بودن میانگین متغیرهای سرزندگی، روابط اجتماعی و گفتگومحوری نشان از وجود همبستگی بین این موارد است که این امر با وجود پایین بودن میانگین تداوم حضور، خوانایی و خاطرات جمعی از منظر شهری قابل تأمل است. در نتیجه می‌توان اذعان داشت که خیابان ستارخان با وجود کاستی‌های کیفی بسیار، دارای یک تصور نیکو در ذهن شهروندان است که همواره افزایش سرزندگی و روابط اجتماعی را به همراه دارد.

ضریب همبستگی «پیرسون» که به طور دقیق میزان همبستگی مؤلفه‌ها را با یکدیگر نشان می‌دهد در رابطه با مؤلفه‌های «کیفیات اجتماعی» در جدول ۱۰ آورده شده است. این ضرایب میزان همبستگی و ارتباط بین پارامترهای مختلف را با توجه به سطح معناداری به نمایش می‌گذارند و مشخص می‌سازند که آیا واقعاً بین دو مؤلفه (متغیر) ارتباط معناداری وجود دارد یا صرفاً یک ارتباط تصادفی و بی‌محتوا صورت پذیرفته است. این جدول به این دلیل آورده شده است که مشخص شود مؤلفه «کیفیات اجتماعی» و زیرمجموعه‌هایش به چه میزان با یکدیگر همبستگی و ارتباط دارند. در نتیجه هرچه وضعیت کیفی سه مؤلفه دیگر بهتر باشد کیفیات اجتماعی مطلوب‌تری حاصل می‌شود. پارامترهای سرزندگی (۰/۵۳۳) و گفتگومحوری (۰/۵۵۲) بیشترین

همبستگی را با مؤلفه تعاملات و روابط اجتماعی دارند؛ البته سایر پارامترها نیز طبق جدول هر یک به میزانی تأثیرگذار هستند. نکته جالب رابطه همبستگی پارامترهای خوانایی (۰/۵۲۲)، نشاط فردی-جمعی (۰/۵۵۹) و منظر شهری (۰/۵۱۰) با مؤلفه حس تعلق است که نشان از تأثیر زیاد این پارامترها در افزایش حس تعلق در یک محیط شهری دارد. رابطه میان پارامتر منظر شهری (۰/۵۳۰) با مؤلفه خوانایی نیز نشان از تأثیر بسزای ساختار منظر شهری در خوانا و قابل درک بودن یک قرارگاه رفتاری و به تبع آن افزایش تعاملات اجتماعی دارد.

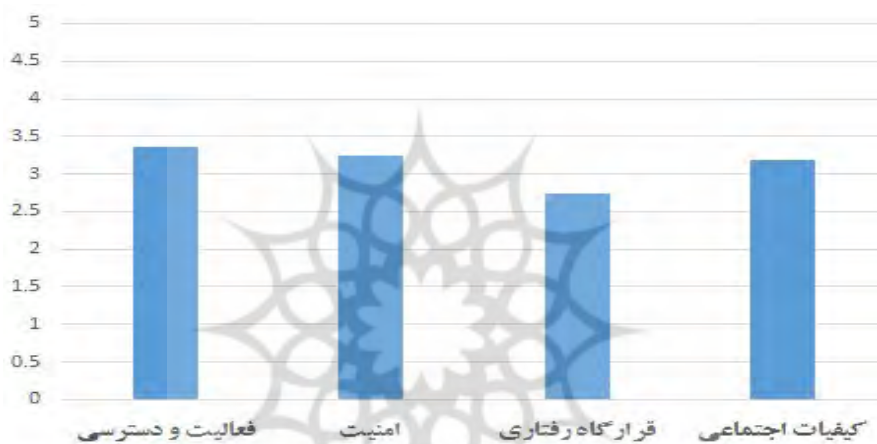
جدول ۹- نتایج آزمون تی تک دربارۀ سنجش وضعیت موجود مؤلفه «کیفیات اجتماعی» در محدوده مطالعاتی

تعداد متغیرها=۹	متغیرها	میانگین	انحراف معیار	مقدار مقایسه=۳		
				اختلاف میانگین	t	درجه آزادی
۹=تعداد متغیرها	کیفیت خوانایی	۲/۷۹	۰/۷۵	-۰/۳۱	-۴/۰۵	۱۹۹
	تداوم حضور	۲/۹۵	۰/۸۰	-۰/۰۵	-۰/۸۸	۱۹۹
	کیفیت سرزندگی	۳/۸۹	۰/۸۰	۰/۸۹	۱۵/۵۸	۱۹۹
۰/۸۳۷=آلفای کرونباخ	کیفیت روابط اجتماعی	۳/۷۴	۰/۸۴	۰/۷۴	۱۲/۵۴	۱۹۹
	گفتگو محوری	۳/۶۰	۰/۸۰	۰/۶۰	۱۰/۶۸	۱۹۹
	کیفیت نشاط فردی و جمعی	۳/۰۵	۰/۷۴	۰/۰۵	۰/۸۶	۱۹۹
	کیفیت حس تعلق	۳/۰۶	۰/۶۶	۰/۰۶	۱/۲۸	۱۹۹
	کیفیت منظر شهری	۲/۷۰	۰/۶۳	-۰/۰۳	-۶/۷۰	۱۹۹
	خاطرات جمعی	۲/۸۵	۰/۶۷	-۰/۱۵	-۳/۲۵	۱۹۹
	سطح معناداری					
	۰/۰۰					

یافته‌های تحقیق: نقاط ضعف و ارائه راهکارها و پیشنهادات جهت افزایش

تعاملات اجتماعی بر پایه نتایج حاصل از آزمون تی تک در محدوده انتخابی

میانگین امتیاز مؤلفه‌های اصلی تعاملات اجتماعی در شکل ۳ آورده شده است. همانطور که مشخص است مؤلفه‌های «فعالیت و دسترسی» (۳/۳۶)، «امنیت» (۳/۲۴)، «کیفیات اجتماعی» (۳/۱۸) و «قرارگاه رفتاری» (۲/۷۴) به ترتیب بیشترین امتیاز را کسب کرده‌اند.

شکل ۳- میانگین امتیازهای مؤلفه‌های اصلی تعاملات اجتماعی

در شکل ۲ مؤلفه «فعالیت و دسترسی» بیشترین امتیاز را به دست آورد. طبق نظرسنجی‌ها فعالیت اصلی خیابان ستارخان را مغازه‌ها و فضاهای تجاری تشکیل داده‌اند و همین امر حضور گسترده مردم که برای امر خرید به این مسیر مراجعه می‌کنند را توجیه می‌نماید. نزدیکی به ایستگاه مترو صادقیه، وجود ایستگاه تاکسی در فلکه دوم، نزدیکی ایستگاه اتوبوس و BRT از دلایل جذب جمعیت و دسترسی مناسب به محدوده مطالعاتی و فعالیت‌های موجود در آن می‌باشد. طبق شکل ۶ امتیاز مؤلفه «امنیت» رتبه دوم را کسب کرد. فقدان نورپردازی مناسب در ساعات بعد از ظهر و شب امنیت فردی و محیطی را در مسیر انتخابی کاهش داده و همین امر دلیل کاهش امتیاز

این مؤلفه است. استفاده از نورپردازی ساماندهی شده در کل مسیر در ساعات تاریکی می‌تواند این مشکل را برطرف کرده و کیفیت امنیت و تداوم حضور جمعیت را افزایش دهد. امتیاز مؤلفه «کیفیات اجتماعی» طبق شکل ۲ که در رتبه سوم قرار گرفته است را باید با توجه به سایر مؤلفه‌ها بررسی کرد. امتیاز «کیفیات اجتماعی» زمانی خیلی مطلوب خواهد شد که سایر مؤلفه‌ها شرایط مطلوب را برای افزایش کیفیت محیطی-کالبدی و بروز تعاملات اجتماعی فراهم سازند. مؤلفه «قرارگاه رفتاری» بدترین وضعیت را طبق شکل ۲ به دست آورده است. بر اساس جدول ۸ تنها پارامتر پاسخدهی به نیازهای فردی - در رابطه با مؤلفه «قرارگاه رفتاری» - امتیاز بالای ۳ را بدست آورد و سایر پارامترها امتیاز مطلوبی بدست نیاوردند. عدم توجه به کیفیت کالبدی محیط نارضایتی شهروندان را از کالبد موجود باعث شده و امتیاز پایینی را برای مؤلفه «قرارگاه رفتاری» به همراه داشته است.

با بررسی و تحلیل نتایج حاصل از نظرسنجی شهروندان مشخص شد که خیابان ستارخان با وجود تمام نارسایی‌های کیفی-منظری که دارا است، در ذهن مردم از خاطره‌انگیزی و حس تعلق به نسبت بالایی برخوردار است. این خیابان به دلیل وجود کاربری‌های متنوع به خصوص کاربری تجاری که جداره‌های شمالی و جنوبی این مسیر را در بر گرفته‌اند، از جمعیت‌پذیری، تداوم حضور، بازگشت‌پذیری و در نتیجه تعاملات اجتماعی بالایی برخوردار است. اما عدم وجود فضاها و مکان-رفتارهای جمعی کافی که منجر به بروز فعالیت‌های اجتماعی شود از نقاط ضعف این محدوده است.

نتیجه‌گیری

میزان تعاملات و داد و ستدهای اجتماعی میان شهروندان در محدوده‌های شهری بیانگر وجود کیفیت‌های اجتماعی موجود در آن محدوده‌ها است. این امر حکایت از آن دارد که با درک ارتباطات اجتماعی و تحلیل آن‌ها پس از شناخت کافی نسبت به یک

محدوده می‌توان فضاها و مکان-رفتارهای جمعی پاسخده و با کیفیت را به وجود آورد که بتواند به سرزندگی محله‌ها و افزایش حس تعلق در آنها کمک کند.

بررسی میزان وجود سرزندگی و نشاط محدوده‌های شهری از جمله کارهایی است که می‌تواند غنای حسی و زنده بودن یک محله یا مسیر اصلی را مشخص سازد. بر اساس نظریه جین‌جیکوبز و بررسی نظریات و مطالعاتی که درباره مفهوم رفتارهای اجتماعی انجام شده است، پارامترهای «فعالیت و دسترسی»، «امنیت»، «قرارگاه رفتاری (مکان-رفتار)» و «کیفیات اجتماعی» به عنوان مؤلفه‌های اصلی تعاملات اجتماعی مشخص شدند. از سوی دیگر با بررسی وضعیت مؤلفه‌های ساختاری تعاملات اجتماعی و متغیرهای آنها در قالب تکمیل پرسشنامه توسط شهروندان در محدوده انتخابی معلوم شد که مؤلفه‌های «فعالیت و دسترسی» (۳/۳۶)، «امنیت» (۳/۲۴)، «کیفیات اجتماعی» (۳/۱۸) و «قرارگاه رفتاری» (۲/۷۴) به ترتیب بیشترین امتیاز را کسب کرده‌اند. همانطور که مشخص است سه مؤلفه امتیاز متوسط و یک مؤلفه امتیاز کمتر از متوسط را کسب کرده‌اند؛ که این امر نشان از تعاملات و رفتارهای اجتماعی به نسبت متوسط در میان شهروندان در محدوده انتخابی است. در جدول ۱۰ نقاط ضعف، راهکارها و پیشنهادها جهت افزایش تعاملات اجتماعی در محدوده انتخابی بر اساس مؤلفه‌های یاد شده قابل مشاهده است.

از جمله مکان-رفتارهایی که نقش بسزایی در افزایش تعاملات اجتماعی دارند کاربری‌های تجاری هستند. این کاربری‌ها با گرد هم آوردن فعالیت‌های اجباری و اختیاری مردم در بستری امن، محملی را جهت خلق فعالیت‌های اجتماعی مشترک فراهم می‌سازند. در این پژوهش با نظرسنجی از شهروندان درباره مؤلفه‌های تاثیرگذار در افزایش تعاملات اجتماعی در خیابان ستارخان -از فلکه اول تا فلکه دوم صادقیه- با توجه به سابقه و تصورات شناختی نیکویی که در ذهن مردم از این مسیر تجاری-خدماتی وجود دارد، از نظر سرزندگی، نشاط اجتماعی و روابط اجتماعی امتیاز به نسبت قابل قبولی بدست آمد.

نتایج حاصل از پرسشنامه‌ها نشان داد که محدوده مطالعاتی دارای پتانسیل بسیار زیادی جهت تکامل یافتن و مبدل شدن به یک مسیر (مکان-رفتار) جمعی پاسخده است که در صورت بالفعل شدن این پتانسیل‌ها، تعاملات اجتماعی هویت‌دار در این بستر جمعی شکوفا می‌شود. در حال حاضر عدم توجه به مسائلی همچون مؤلفه‌های کیفی محیط از جمله زیبایی‌شناسی، خوانایی بصری و فقدان مکان-رفتارهای جمعی، زمینه‌ساز گسیختگی، عدم یکپارچگی و کمرنگ شدن تعاملات شده است. توجه به تمام پارامترهای شکوفایی تعاملات اجتماعی و مؤلفه‌های آن می‌تواند جهت شکل‌گیری یک ساختار اجتماعی منسجم که پیوندهای جمعی را افزایش دهد، کارساز باشد. در جدول ۱۱ نقاط ضعف و به تبع آن راهکارها و پیشنهادهای حاصل از تحلیل نظرسنجی شهروندان در محدود مورد مطالعاتی قابل مشاهده است.

جدول ۱۱- نقاط ضعف و پیشنهادهای جهت افزایش تعاملات اجتماعی در محدوده انتخابی

مؤلفه‌های تعاملات اجتماعی	نقاط ضعف	راهکارها و پیشنهادات
فعالیت و دسترسی	فقدان فعالیت اجتماعی و فضاهای جمعی غنی	برنامه‌ریزی برای ایجاد فضاهایی جهت انجام فعالیت اجتماعی
	حضور دستفروش‌ها در پیاده‌رو	جمع‌آوری دستفروش‌ها و اختصاص مکانی ویژه برای آن‌ها
	پراکندگی کاربری‌ها	متمرکز کردن فعالیت‌های هم نام
	کم بودن عرض پیاده‌روها نسبت به جمعیت	پیاده‌راه کردن خیابان ستارخان از فلکه اول تا فلکه دوم صادقیه و هدایت ماشین‌ها از معابر دیگر
	کم بودن عرض خیابان و ترافیک ماشینی زیاد	
	ترافیک ماشینی بالا در ساعات اوج ترافیک (اول صبح و عصر)	

مؤلفه‌های تعاملات اجتماعی	نقاط ضعف	راهکارها و پیشنهادات
امنیت	امنیت پایین در عصر و شب	اصلاح نورپردازی و روشن کردن کامل خیابان در ساعات پایانی روز و شب
	فقدان نورپردازی مناسب در شب در پیاده‌روها	
قرارگاه رفتاری (مکان-رفتار)	امنیت پایین در بخش‌هایی از مسیر که کاربری‌های تجاری ندارند	اختصاص فعالیت‌های موقت روزانه در بخش‌هایی مثل بانک‌ها پس از ساعات اداری
	فقدان مبلمان شهری	اختصاص مبلمان شهری مناسب و زیبا در مسیر و فضاهای جمعی
	فقدان فضای سبز	اختصاص فضای سبز در مسیر و فضاهای جمعی
	کم بودن عرض پیاده‌روها نسبت به جمعیت و کاربری‌ها	پیاده‌راه کردن خیابان ستارخان از فلکه اول تا فلکه دوم صادقیه
	فقدان مکان-رفتارها و پاتوق‌های جمعی هدف‌دار	ایجاد پاتوق‌های جمعی هدف‌دار فرهنگی-تفریحی در مسیر
	فقدان پارکینگ به تعداد کافی	اختصاص پارکینگ‌های متعدد و طبقاتی در خیابان‌های همجوار
	عدم توجه به زیبایی‌شناسی و تناسب کالبدی مکان-رفتارها	توجه به اصول زیبایی‌شناسی و تناسب طراحی فضاها و جداره‌ها
	فقدان منظر شهری مناسب	بهره‌گیری از اصول طراحی منظر شهری
کیفیات اجتماعی	فقدان خوانایی کافی	توجه به تصورات شناختی (ذهنی) شهروندان در جهت افزایش خوانایی محیط
	عدم توجه به تصورات شناختی (ذهنی) شهروندان	بهره‌گیری از اصول زیبایی‌شناسی در ساختار جداره و فضاهای شهری
	عدم توجه به اصول زیبایی‌شناسی	بهره‌گیری از اصول زیبایی‌شناسی در ساختار جداره و فضاهای شهری
	عدم توجه به پیوستگی نما و جداره‌ها	بهره‌گیری از طراحی پیوسته و هماهنگ در جداره‌ها

منابع

- الکساندر، کریستوفر. (۱۳۸۷)، *زبان الگو: شهرها*، ترجمه: رضا کربلایی نوری، تهران: مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری.
- بمانیان، محدرضا؛ رفیعیان، مجتبی و ضابطیان، الهام. (۱۳۸۸)، «سنجش عوامل مؤثر بر ارتقای امنیت زنان در محیط‌های شهری»، *نشریه پژوهش زنان*، شماره ۳: ۴۹-۶۷.
- پایلی‌یزدی، حسین. (۱۳۸۲)، *نظریه‌های شهر و پیرامون*، تهران: انتشارات سمت.
- تبریزی، امید؛ مختاباد امرئی، مصطفی و فیضی، محسن. (۱۳۹۳)، «اثرات طراحی فضاهای شهری و معماری جمع‌گرا بر تعاملات و ارتباطات جمعی»، *نشریه مدیریت شهری*، شماره ۳۷: ۲۵۷-۲۷۲.
- خادمی، مسعود؛ پورجعفر، محدرضا و علی‌پور، روجا. (۱۳۸۹)، «درآمدی بر مفهوم خیابان به عنوان فضای شهری»، *کتاب ماه هنر*، شماره ۱۴۲: ۳۸-۴۵.
- خطیبی، اعظم. (۱۳۹۶)، «تبیین جامعه‌شناختی تعاملات همسایگی و تأثیر آن بر احساس نشاط اجتماعی شهروندان در شهر همدان»، *نشریه مطالعات جامعه‌شناختی شهری*، شماره ۲۲: ۱۰۷-۱۳۴.
- رحیمی‌نژاد، فرزاد؛ تیموریان، محمد و پیرمحمدی، محمد. (۱۳۹۵)، «بررسی نقش عناصر تجمع‌پذیر در تعاملات اجتماعی محله‌ای سنتی»، *مطالعات هنر و معماری*، شماره ۴ و ۵: ۱۹۵-۲۰۱.
- سیف‌اللهی، سپیده. (۱۳۹۲)، «تعیین شاخص‌های مؤثر در خلق مکان‌های امن پیاده‌مدار جهت ارتقاء تعاملات اجتماعی»، *نشریه انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران*، شماره ۵: ۸۵-۹۵.
- فرازمنند، راحله و صبحی‌زاده، مهشید. (۱۳۹۲)، «بررسی و تحلیل مؤلفه‌های تاثیرگذار بر سرزندگی از دیدگاه تعاملات اجتماعی در ارزیابی عملکرد فضاهای عمومی شهری»، *نشریه هفت حصار*، شماره ۶: ۲۹-۴۲.
- فرید، سارا. (۱۳۸۶)، «تأثیرات روانی پارک‌ها بر شهروندان»، *پیام مهندس*، شماره ۳۷.
- قره‌بگلو، مینو؛ فرشچیان، امیرحسین و محمدعلیان، زهرا. (۱۳۹۵)، «تأثیر و تأثرات تعاملات اجتماعی بر خلق مکان در معماری اسلامی»، *نشریه مطالعات هنر و معماری اسلامی*، شماره ۸ و ۹: ۱-۱۸.
- قلمبر دزفولی، مریم و نقی‌زاده، محمد. (۱۳۹۳)، «طراحی فضای شهری به منظور ارتقاء تعاملات اجتماعی»، *نشریه هویت شهر*، شماره ۱۷: ۱۵-۲۴.

۸۰ فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای، سال سوم، شماره ۵، تابستان ۱۳۹۷

- قنبران، عبدالحمید و جعفری، مرضیه. (۱۳۹۳)، «بررسی عوامل مؤثر بر ارتقاء تعاملات اجتماعی در میان ساکنان محله مسکونی (نمونه موردی: محله درکه-تهران)»، *نشریه انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران*، شماره ۷: ۵۷-۶۴.
- لنگ، جان. (۱۳۸۱)، *آفرینش نظریه معماری*، ترجمه: علیرضا عینی‌فر، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- مدنی‌پور، علی. (۱۳۸۹)، *فضاهای عمومی و خصوصی شهر*، ترجمه: فرشاد نوریان، تهران: انتشارات سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران.
- محمدی، محمد و آیت‌اللهی، محمدحسین. (۱۳۹۴)، «عوامل مؤثر در ارتقای اجتماع‌پذیری بناهای فرهنگی (بررسی موردی: فرهنگسرای فرشچیان اصفهان)»، *نشریه نامه معماری و شهرسازی*، شماره ۱۵: ۷۹-۹۶.
- محمدی، محمود؛ عظیمی، مریم؛ مقدم، حامد و رفیعیان مجتبی. (۱۳۹۱)، «فضاهای عمومی شهری، تحقق تعاملات اجتماعی در بافت‌های تاریخی (نمونه موردی: شهر قدیم لار)»، *نشریه مرمت آثار و بافت‌های تاریخی فرهنگی*، شماره ۴: ۱۵-۲۸.
- محمدی حمیدی، سمیه؛ کلانتری، محسن و ویسیان، محمد. (۱۳۹۴)، «تحلیل وضعیت نورپردازی و ارزیابی ایمنی فضاهای شهری...»، *نشریه پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری*، شماره ۳: ۳۲۵-۳۴۱.
- موسوی، میرسعید و زاهدیان، المیرا. (۱۳۹۲)، «عوامل مؤثر در تعاملات اجتماعی زنان در فضاهای شهری (نمونه موردی: پیاده‌گذر شهریار کوی ولی‌عصر (ع) شهر تبریز)»، *نشریه زن و مطالعات خانواده*، شماره ۲۱: ۱۴۵-۱۶۶.
- Gehl, Jan. (1987). *Life between Buildings*, New York, Van Nostrand Reinhold
- Huffman, Roy. (2006). "The Value of Urban Open Space". *Urban Land*, 65(1), 108-111